

GİRİŞ

Bu yüzyılda teorinin işlevi nedir? O hâlâ bir “inşa” mı? Hayır, neden? Modernitede teorinin üç ayağı vardı: Temel (doğa, özne, tarih, üretim ilişkileri); evrensellik iddiası (her yerde herkes için geçerli olma); ilerleme mantığını dayatıyordu (teori dünyayı ‘daha doğru’ bir yola sokacak). 21. yüzyılda bu üçlünün, üçü de çöktü. Temel çöktü (ontolojik zemin parçalı), evrensellik artık yok (yerel, tarihsel ve bağlamsal), İlerleme anlatısı artık hikâyeye. Belki Bernard Stiegler’de örneklendiği gibi teori bir terapidir. Ancak psikanalitik ya da bireysel anlamda değil. Çünkü bu terapi düşüncelerin tutunduğu yerleri gevşetir, kavramların kaçınılmaz, zorunlu sayıldığı yerleri açar, “böyle olmak zorunda” denen noktaları askıya alır. Hastalığı iyileştirmez ama yanlış yerlerde katılaşmayı çözer. İşte bu anlamda Stiegler’in epistemik terapisi, rahatlamak değil, huzursuzluğu doğru yere yerleştirmek içindir.

Peki, teori bugün ne yapar? En azından şunlar söylenebilir: bir sistem kurmaz, hangi kavramların çalışmadığını gösterir örneğin öznenin politik taşıyıcılığı, farklılığın kurtarıcı olduğu inancı, temsilin politik etkisi, kimliğin direniş üretmesi. Teori buralarda nihilist değildir ama yıkıcıdır. Teori geçişleri düşünür; doğadan topluma geçişi açıklamaz, maddeden politikaya çeviri yapmaz, ontolojiden etik üretmez. Ancak şunu yapar: Geçişlerin neden sorunlu olduğunu, nerede kırıldığını ve hangi analogilerin artık çalışmadığını gösterir. Eylem önermez, ancak eylemi mümkün kılan yanılmalara söker. Sahte eylem biçimlerini teşhir eder, yanlış umutları boşa çıkarır. Politikayı ahlaki saflıktan kurtarır. Bu yüzden teori bugün *kurtarıcı değil, ayıklayıcıdır*.

İşte bütün bu perspektife tam oturan son derece sınırlı sayıdaki düşünürlerden en önemli üçü; Gilbert Simondon, Karen Barad ve Bernard Stiegler, bu kitabın konusunu oluşturuyor. Özellikle Simondon ve Barad, teoriyi hakikat ürettiği için değil, tam tersine, örneğin düşüncenin kendiliğinden metafizik üretmesine karşı, dilin kendiliğinden özne yaratmasına, politikanın kendiliğinden ahlakileşmesine karşı ne dünya kurar ne yol gösterirler, ancak düşüncenin kendisiyle bu erken uzlaşmalarını kesin olarak engellerler. Yeni materyalist düşünürlerin (Vicki Kirby, Jane Bennett, Bruno Latour, Rosi Braidotti vb.) madde-epistemoloji ilişkilerine ağırlık vermelelerinin, yani maddenin yeni bir anlayışını, özelliklerini, etkilerini ve bireysel sorumluluğu kavramlaştırılmalarının biraz dışında olmakla dikkat çekerler. Simondon'da ontogenez, Barad'da onto-epistemoloji maddenin madde hâline gelişinin, oluşun işleyişine odaklanır.

Teorik dil asıl önemli olandır. Artık cümlelere taşıyamayacağı kadar yük yükleyen klasik felsefi ya da polemik dil, bu düşünürlerde hiçbir biçimde söz konusu değildir. Çünkü dil bir şeyi anlatmak için temsile dayanmaz, metadil kurmaz yani üstten konuşmaz ve şeffaf olamaz çünkü dilin masum olduğuna inanmaz. Dil asla masum değildir, hele de felsefede. Dolayısıyla, teorik dil bugün kendi kurduğu şeyi sürekli bozmak zorunda olan bir dildir. Kavramlar alet değil, gerilim noktalarıdır. Açıklık ve netlik bir erdem değil, bazen ya da çoğu kez, bir *yanılsama*dır. Belirsizlik, eksiklik değil, ontolojik bir belirtidir. Buradan bakınca Barad'ın difraktif okuma önerisi ve ısrarı son derece kıymetlidir. Çünkü difraksiyon, dilin dünyayı yansıtmasını değil, dünyayla karşılaştığında ortaya çıkan girişimi (kırınımı) düşünmeye zorlar. Bu çalışmanın dili de bu anlayışa yaklaşma, ulaşma amacını taşıyor. Dolayısıyla, yorum ya da polemik neredeyse kayboldu. Uzun cümleler artık yok. Barad'ın difraktif önerisine büyük ölçüde uymaya çalıştım. Belki biraz didaktik oldu ama olsun, yeter ki dil, klasik felsefi jargondan kurtulabilmiş olsun.

Simondon ve Barad, her iki düşünürün de dili oldukça yorucudur. Simondon'un dili, (Deleuze'deki gibi) estetik değildir; ağır teknik, bazen neredeyse *mühendislik dilidir*. Ancak geçiş sorununu giz-

lemez. İlişkiyi şiirleştirmez, ontolojik olarak yük bindirir. Barad'ın dili, zor ve yorucudur, ancak dilin kendisini sorunsallaştırır. "Maddi söylemsel", "iç-ilişkisel edim", "aygıt" gibi kavramlar. Okuru baştan çıkarmak için değil, okuru rahatsız etmek için vardır. Bu yüzden Barad okuru yoruyor çünkü dilin kolaylıklarını özellikle reddediyor. Alışıldık (doğru-yanlış) konfor alanlarını terk etmeye zorluyor.

Bu çalışmanın temel iddiası Simondon ve Barad'ın teorilerinin zorunlu olarak politikaya yol açmasına karşı, her ikisinin de kendilerini 'iyimser ve statik bir etik'e sıkıştırmalarına yönelik itirazdır. Bu itirazın açılımı bizi, günümüzde, politika, hukuk, medya, eğitim gibi başlıca alanlarda yaşanan bireyleşmelerin işleyişine yönlendirir. Ontopolitik bu yönelişin adı ve izahıdır. Genellikle politika da pozisyonlar eleştirilir ancak işleyiş eleştirilemez. Çünkü hemen herkes, karşıt gibi görünenler dahil aynı işleyiş rejiminden beslenir. Ontopolitik ise şunu sorar, hangi içeriği savunuyorsun değil, hangi işleyişi yeniden üretiyorsun? Dolayısıyla, ontopolitik mevcut politik pozisyonların neden birbirini sürekli yeniden ürettiğini açıklar. Bu bir "çözüm reçetesi" değil, bir "yeni cephe" değil, bir "umut vaadi" hiç değildir. Ancak neden çıkış üretilemediğini gösteren bir analizdir. İçinde bulunulan açmazı içerikten değil, işleyiştten gösterir.